Med utdanning i bagasjen

Utdanning fra hjemlandet kan ha stor betydning for innpass i yrkeslivet og for å finne seg til rette i Norge. Det er store forskjeller i utdanningsnivået avhengig av landbakgrunn: 44 prosent av irakiske flyktninger har grunnskole som høyeste utdanning, en andel over snittet for flyktninger generelt. For bosniere gjelder det 20 prosent.

42 %
har grunnskole som høyeste utdanning

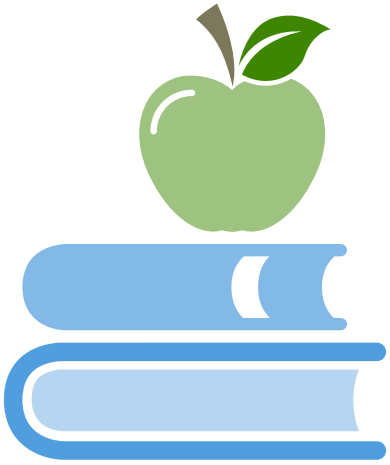

Befolkningstall viser at rundt 177 000 flyktninger og familiegjenforente over 16 år var bosatt i Norge i oktober 2015. 42 prosent av dem har grunnskole som høyeste oppnådde utdanningsnivå, mens 20 prosent, eller hver femte, har utdanning på universitets-/høgskolenivå (kort og lang). Den tilsvarende andelen for universitet/høgskole er 32 prosent i den øvrige befolkningen (se figur 1).

Av de 177 000 flyktninger og familiegjenforente er rundt 31 000 fra Irak og Bosnia-Hercegovina, når man ser disse to gruppene under ett. I dette nummeret av Samfunnsspeilet står disse to gruppene i fokus – begge har bodd tilstrekkelig mange år i Norge, og det finnes derfor statistikk over deres utvikling. Begge kommer fra krigsrammede områder, slik som asylsøkere fra Syria. Bosnieres og irakeres medbrakte utdanning fra hjemlandet har påvirket deres integrering i Norge. Hva flyktninger som kommer i fremtiden har med seg av utdanning,vil også påvirke deres muligheter for å bli integrert.

SSBs levekårsundersøkelse fra 2006 viste at bosniske flyktninger er blant flyktningene i Norge som har høyest utdanningsnivå, i tillegg til iranske og chilenske. Da levekårsundersøkelsen ble gjennomført, hadde personer med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina og Sri Lanka høyest inntekt blant flyktningene i Norge, mens personer fra Irak var blant flyktningene med lavest inntekt (Henriksen og Blom 2006).

Figur 1. Utdanningsnivå blant flyktninger og familiegjenforente. 2015

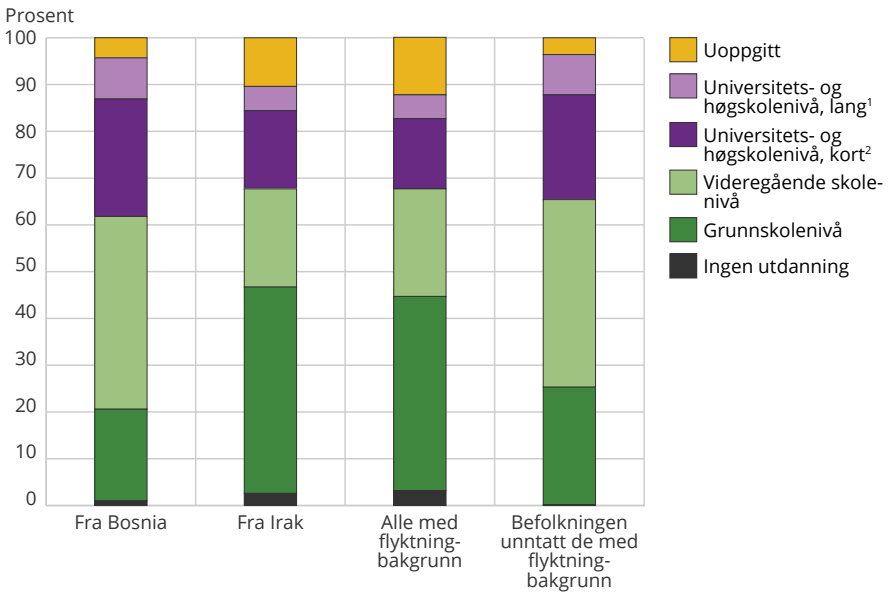

[1] Universitets- og høgskolenivå, lang, omfatter utdanninger på mer enn 4 år, samt forskerutdanning.
[2] Universitets- og høgskolenivå, kort, omfatter høyere utdanning t.o.m. 4 år.
Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Hanne Kure Bjugstad
er samfunnsviter og førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for utdanningsstatistikk.
(hanne.kure.bjugstad@ssb.no)

Anne Marie Rustad Holseter
er adjunkt og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for utdanningsstatistikk.
(anne.marie.rustad.holseter@ssb.no)

Flyktninger flest er utdannet på grunnskolenivå

Vi har sett nærmere på utdanningsnivået til irakiske og bosniske flyktninger over 16 år som har kommet til Norge etter 1990. Irakiske flyktninger har et utdanningsnivå nærmest likt gjennomsnittet for flyktninger generelt (se figur 1). Figur 1 viser det høyest oppnådde utdanningsnivået i oktober 2015, uavhengig av hvor lenge flyktningene har bodd i Norge. 44 prosent av irakere i Norge har grunnskole som sitt høyeste utdanningsnivå, mens andelen er 20 prosent blant bosniske flyktninger. Samtidig er utdanningsnivået til 10 prosent av irakiske flyktninger ukjent, noe som er en utfordring i utdanningsstatistikk over flyktninger.

At andelen med uoppgitt utdanning er 6 prosentpoeng høyere for bosatte irakere enn for bosniere, kan blant annet forklares med forskjeller i innvandringsmønster og botid. Ifølge SSBs innvandringsstatistikk har 90 prosent av de irakiske flyktningene bodd i Norge i mindre enn 20 år. De kom hovedsakelig rundt år 2000, men det har også kommet større grupper over flere perioder i løpet av disse årene. I tillegg er det i Norge flere flyktninger fra Irak enn fra Bosnia-Hercegovina, og det har kommet få fra det sistnevnte landet etter 1995 (Statistisk sentralbyrå 2016). Samtidig tyder senere analyser av asylsøkertall på en betydelig økning bosatte fra Irak i tiden fremover (Østby 2015).

Figur 2. Utdanningsnivå blant flyktninger og familiegjenforente, i ankomståret

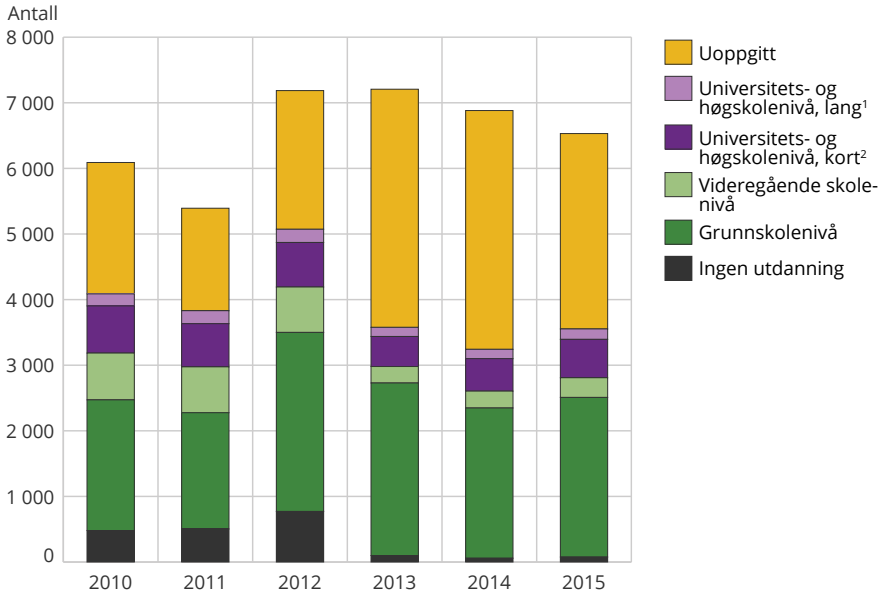

¹ Universitets- og høgskolenivå, lang, omfatter utdanninger på mer enn 4 år, samt forskerutdanning.
² Universitets- og høgskolenivå, kort, omfatter høyere utdanning t.o.m. 4 år.
Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Av bosniere har 67 prosent bodd i Norge over 20 år. På disse årene har vi fått mer informasjon om dem, og i dag er det bare 4 prosent av de bosniske flyktningene vi ikke kjenner utdanningsnivået til. Dette blir tydelig av figur 5, som viser registrert utdanning blant bosniske flyktninger ved ankomst til Norge.

Figur 3. Utdanningsnivå blant flyktninger og familiegjenforente fra Irak, etter alder ved ankomst

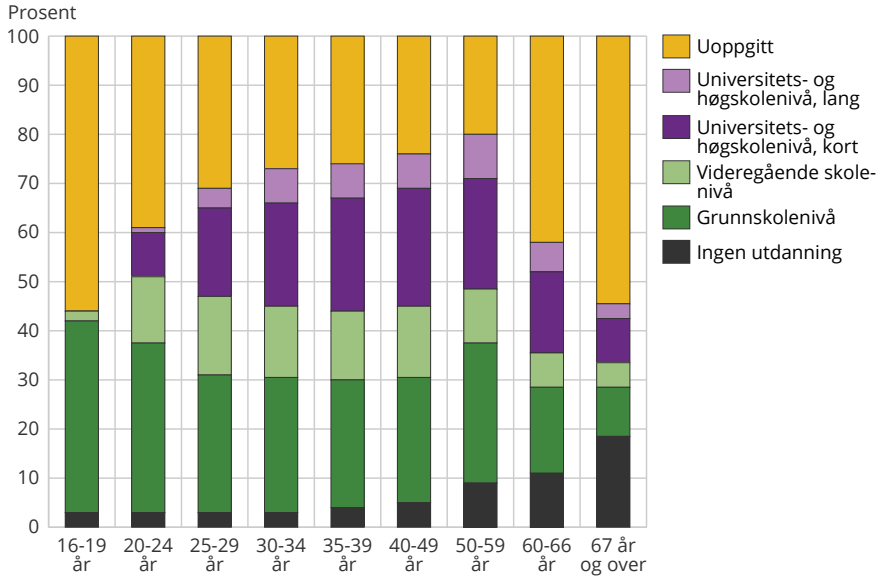

¹ Universitets- og høgskolenivå, lang, omfatter utdanninger på mer enn 4 år, samt forskerutdanning.
² Universitets- og høgskolenivå, kort, omfatter høyere utdanning t.o.m. 4 år.
Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Bosniere er høyere utdannet enn snittet for flyktninger

Det er ikke bare andelen med uoppgitt utdanningsnivå som skiller bosniske flyktninger fra de irakiske flyktningene og den gjennomsnittlige flyktning. Den største andelen av bosniske flyktninger i Norge har utdanning fra videregående skole (se figur 1). Her skiller flyktninger fra Bosnia-Hercegovina seg ut fra den gjennomsnittlige flyktning, de ligger 18 prosentpoeng over andelen flyktninger generelt som har utdanning fra videregående skole.

Samtidig har 34 prosent utdanning på universitets-/høgskolenivå (kort og lang). Andelen bosniske flyktninger med lang utdanning fra universitet/høgskole er lik gjennomsnittet

til befolkningen uten flyktningbakgrunn, det er 9 prosent som er utdannet på dette nivået.

Over halvparten av unge fra Irak har uoppgitt utdanning

Det er store forskjeller mellom utdanningsnivået til irakiske flyktninger ved ankomst og utdanningsnivået i befolkningen uten flyktningbakgrunn. Den store andelen uoppgitt utdanning forstyrrer spesielt kartleggingen av gruppen 16–19 år, der andelen tilsvarer 56 prosent. Dette kan tyde på at det har kommet mange unge flyktninger fra Irak de senere årene, og at det er en stor andel av disse som ikke er inne i det norske utdanningssystemet enda.

Som i befolkningen ellers er det gruppen 30– 60 år som har høyest utdanning. Her har fire av ti utdanning på videregående nivå eller høyere.

Irakere har lang vei til yrkeslivet

For flyktninger som ble registrert med videregående utdanning eller høyere, var den største gruppa irakiske flyktninger med utdanning innenfor naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag. Over 60 prosent av dem har utdanning på universitets-/høgskolenivå, derav 12 prosent med en varighet på mer enn 4 år. Andre utdanningsretninger som er utbredt, er lærerutdanninger, økonomiske og administrative fag, humanistiske og estetiske fag, og helse-, sosial- og idrettsfag (se figur 4).

Til tross for denne velutdannede andelen har flyktningene fra Irak, sammen med flyktninger fra Somalia og Eritrea, lavest sysselsetting blant flyktninger i Norge (Østby 2015). Generelt øker sysselsettingen med botid, men den høye andelen som bare har grunnskole, gjør også at denne gruppen har en lang vei å gå i det norske utdanningssystemet før de kan konkurrere om jobber med befolkningen uten flyktningbakgrunn og flyktninger fra for eksempel Bosnia-Hercegovina.

Bosniere oftere sysselsatt

Rundt 40 prosent av bosnierne i alderen 20–50 år hadde fullført videregående opplæring ved ankomst til Norge. I denne aldersgruppen hadde også mange universitets-/høgskoleutdanning, nær en tredel av dem i alderen 35–50 år kom med denne typen utdanning (se figur 5).

De fleste av bosnierne som hadde utdanningsnivå over grunnskole, brakte med seg en utdanning innenfor naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag (se figur 6). Av høyere utdannede kom det mange kandidater fra økonomiske og administrative fag, mens en stor del av dem som er utdannet innenfor lærerutdanninger/pedagogikk, samfunnsfag og juridiske fag, også har tatt denne utdanningen på universitets- eller høgskolenivå.

I motsetning til irakiske flyktninger er bosniske blant dem som har høy sysselsettingsandel i Norge, en andel som har økt kraftig siden 1996 da mange av de bosniske flyktningene nettopp hadde kommet til Norge. Den gang var 22 prosent av de bosniske flyktningene arbeidstakere, mens andelen i dag er 60 prosent. Som tidligere nevnt øker sysselsettingen med botid i Norge (Østby 2015).

Ukjent utdanningsnivå

Det kan ta lang tid før flyktningers kompetanse blir registrert i Norge, og dette fører til ukjent utdanningsnivå i utdanningsstatistikken. For flyktninger generelt er andelen som har ukjent utdanningsnivå, 12 prosent. For syrere, en relativt ny gruppe flyktninger, er andelen med ukjent utdanningsnivå 36 prosent.

Bakgrunnen er at det tidligere ikke har vært systematisk registrering av utdanningen til flyktninger ved ankomst til Norge. Dette er derimot vesentlig forbedret de senere årene. For asylsøkere innhentes nå utdanningsopplysninger ved bosettingsintervjuet i asylmottaket. I tillegg har Nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk (Vox) under utvikling en elektronisk løsning for selvregistrering av kompetanse i mottak. Målgruppen for selvregistrering av kompetanse er både kvoteflyktninger og beboere i asylmottak som enten har fått innvilget oppholdstillatelse, eller har stor sannsynlighet for å få det.

Figur 4. Utdanningsnivå og fagfelt blant flyktninger og familiegjenforente fra Irak ved ankomst. Antall

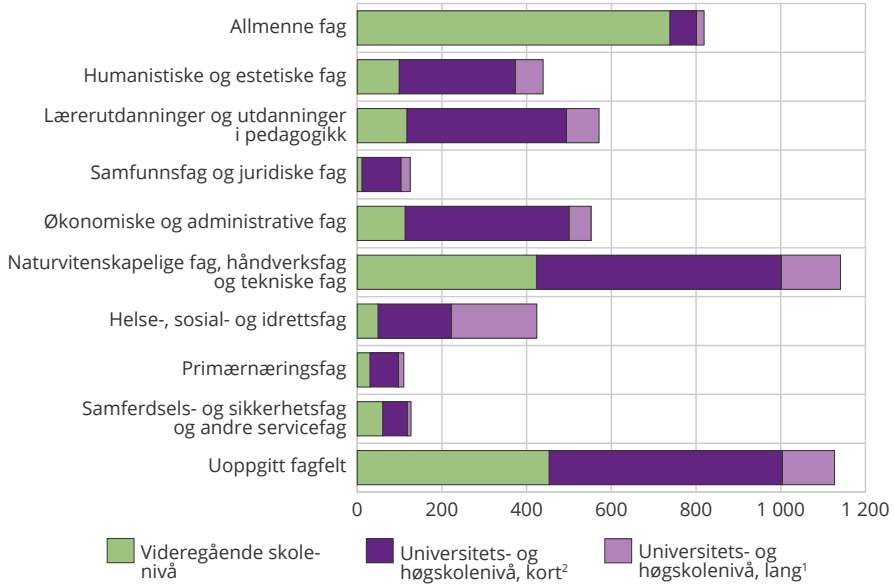

[1] Universitets- og høgskolenivå, lang, omfatter utdanninger på mer enn 4 år, samt forskerutdanning.
[2] Universitets- og høgskolenivå, kort, omfatter høyere utdanning t.o.m. 4 år.
Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Begreper

Innvandrere

Innvandrere: personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Norskfødte med innvandrerforeldre: født i Norge av to utenlandsfødte foreldre, har fire utenlandsfødte besteforeldre. Samlet blir disse to gruppene ofte omtalt som personer med innvandrerbakgrunn.

Flyktninger og familieinnvandrede til disse

Flyktning: en person som har fått oppholdstillatelse etter søknad om beskyttelse (asyl). Brukes om dem som har fått tillatelse på humanitært grunnlag, beskyttelse, kollektiv beskyttelse, eller som overføringsflyktning.

Opphold på humanitært grunnlag gis til personer som har behov for beskyttelse eller er i en sårbar posisjon.

Overføringsflyktning: en person som befinner seg utenfor hjemlandet, og overføres til et tredje land etter et organisert vedtak, vanligvis i samarbeid med FNs høykommissær for flyktninger.

Kollektiv beskyttelse omfatter krigsflyktninger med familier (i Norge hovedsakelig fra Bosnia-Hercegovina).

Primærflyktning: en person med innvilget asyl eller opphold på humanitært grunnlag, overføringsflyktning, eller som tilhører en gruppe med kollektiv beskyttelse.

Sekundærflyktning/familieinnvandrer: en person som har et familiemedlem (referanseperson) i mottakslandet og får derfor innvilget oppholdstillatelse. Omfatter gjenforening, utvidelse/etablering, medfølging (kommer sammen med en annen familieinnvandrer), tilknytting og uspesifiserte familiegrunner.

Personer med flyktningbakgrunn: flyktninger og familieinnvandrede til disse (primærflyktninger og sekundærflyktninger samlet).

Ikke inkludert: Asylsøkere som venter på en avgjørelse om beskyttelse (asyl) og opphold i landet, er ikke inkludert blant personer med flyktningbakgrunn.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Forskjeller mellom kvinner og menn – minst blant bosniere

Blant irakiske flyktninger er en høyere andel menn utdannet på alle nivå, mens en høyere andel kvinner har ingen eller uoppgitt utdanning. Dette avspeiles også i sysselsettingsgraden, nærmere omtalt i Helge Næsheims artikkel om flyktninger på arbeidsmarkedet i denne publikasjonen. Mens rundt 50 prosent av menn fra Irak er sysselsatt, er denne andelen godt under 40 prosent for kvinner (Østby 2016).

Blant bosnierne har også en høyere andel kvinner ingen eller uoppgitt utdanning, men samtidig er en høyere andel kvinner enn menn utdannet fra universitet/høgskole. Blant menn er det derimot 6 prosentpoeng høyere andel som har utdanning fra videregående skole, enn blant kvinner i denne gruppen. Antall bosniske flyktninger er så å si likt fordelt på kjønn, og de er også den eneste flyktninggruppen i Norge som har nådd over 60 prosent yrkesaktivitet for begge kjønn (Østby 2015).

Figur 5. Utdanningsnivå blant flyktninger og familiegjenforente fra Bosnia-Hercegovina, etter alder ved ankomst

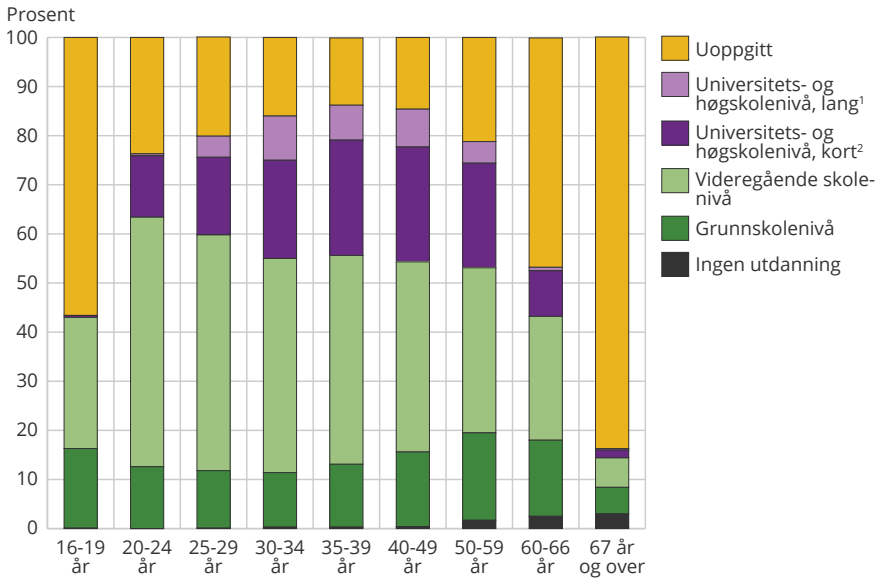

¹ Universitets- og høgskolenivå, lang, omfatter utdanninger på mer enn 4 år, samt forskerutdanning.
² Universitets- og høgskolenivå, kort, omfatter høyere utdanning t.o.m. 4 år.
Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Forbedret registrering av flyktningers utdanning

Bakgrunnen for manglende opplysninger om utdanningsnivået er at det tidligere ikke har vært systematisk registrering av utdanningen til flyktningene ved ankomst til Norge. Dette gjelder både for asylsøkere og kvoteflyktninger. I forbindelse med de siste folketellingene har SSB avholdt tre store spørreundersøkelser om innvandreres utdanning for å få mer kunnskap om emnet. Undersøkelsene ble gjort i 1991, 1999 og i 2011–2012 og er sammen med data fra Utlendingsdirektoratet (UDI) de viktigste kildene til informasjon om hvilken utdanning flyktningene hadde ved ankomst.

De siste årene har registreringen av flyktningers medbrakte utdanning blitt vesentlig forbedret. For asylsøkere innhentes utdanningsopplysninger ved bosettingsintervjuet i asylmottaket som gjennomføres når en asylsøker har fått opphold og har blitt tildelt bosettingskommune (Zachrisen 2016). SSB mottar årlig disse opplysningene fra UDI. Det kan imidlertid ta lang tid fra en asylsøker ankommer Norge til opphold innvilges og SSB etter hvert mottar opplysninger om vedkommendes utdanning.

Mer enn halvparten av norskfødte med bosnisk bakgrunn studerer

Vi vet at norskfødte barn av innvandrere deltar i høyere utdanning i større grad enn sine foreldre (Henriksen 2007). Ser vi norskfødte barn av innvan-

drere isolert, går de også oftere direkte over til videregående skole enn elevgruppen ellers (Dzamarija 2016).

Barn født i Norge av bosniske foreldre deltar i større grad i høyere utdanning enn hva som er tilfelle for befolkningen sett under ett. Nesten 60 prosent av jentene og 42 prosent av guttene i aldersgruppen 19–24 år med foreldre fra Bosnia var studenter i høyere utdanning høsten 2015. Ser vi på hele befolkningen, deltok i overkant av 42 prosent av jentene og 28 prosent av guttene i denne aldersgruppen i høyere utdanning. Gutter født i Norge av irakiske foreldre velger i noe større grad å studere. Dette gjaldt rundt 35 prosent høsten 2015, mens tilsvarende andel jenter var omtrent som i befolkningen sett under ett.

Figur 6. Utdanningsnivå og fagfelt blant flyktninger og familiegjenforente fra Bosnia-Hercegovina ved ankomst. Antall

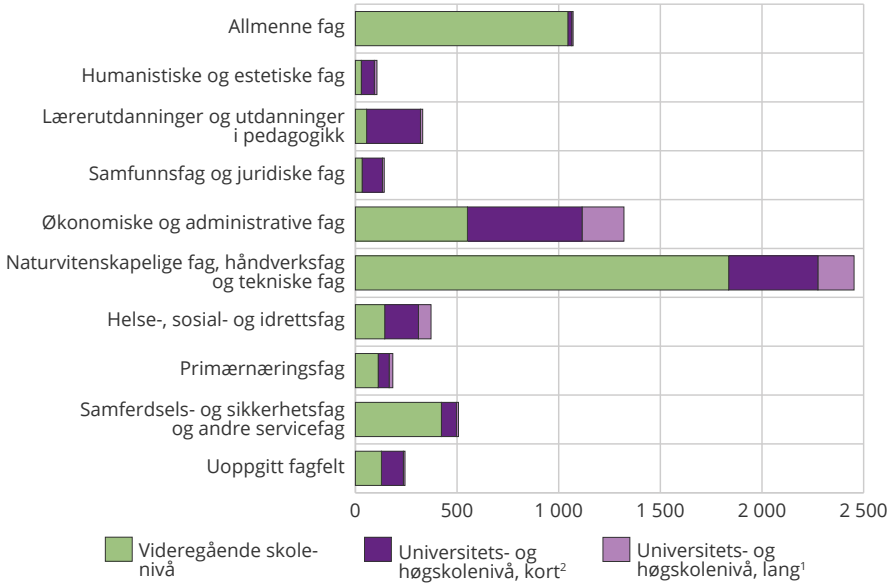

¹ Universitets- og høgskolenivå, lang, omfatter utdanninger på mer enn 4 år, samt forskerutdanning.
² Universitets- og høgskolenivå, kort, omfatter høyere utdanning t.o.m. 4 år.
Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 7. Utdanningsnivå blant flyktninger og familiegjenforente fra Bosnia-Hercegovina og Irak. 2015. Menn og kvinner

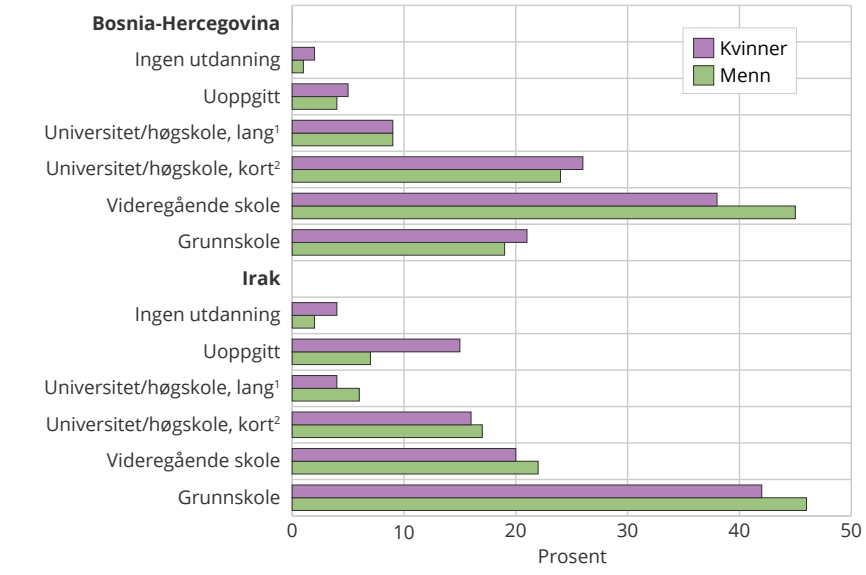

¹ Universitets- og høgskolenivå, lang, omfatter utdanninger på mer enn 4 år, samt forskerutdanning.
² Universitets- og høgskolenivå, kort, omfatter høyere utdanning t.o.m. 4 år.
Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Referanser

Dzamarija, M. T. (Red.). (2016). *Barn og unge voksne med innvandrerbakgrunn* (Rapporter 2016/23). Hentet fra https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/273616?_ts=1562bfcd488

Statistisk sentralbyrå. (2006, 06.02.). Levekår blant innvandrere, 2005-2006. Hentet fra http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/innvlev

Henriksen, K. (2007). *Fakta om 18 innvandrergrupper i Norge* (Rapporter 2007/29) Hentet fra https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200729/rapp_200729.pdf

Statistisk sentralbyrå. (2016). Innvandrere etter innvandringsgrunn, 1. januar 2016. Hentet fra https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvgrunn

Vox. (2016). Om Vox. Hentet fra http://www.vox.no/om-vox/

Zachrisen, O. O. (2016). Hva vet vi om flyktningers utdanning?: Oversiktsartikkel, flyktninger og utdanning, 2016. Hentet fra http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/hva-vet-vi-om-flyktningers-utdanning

Østby, L. (2015). Flyktninger i Norge. Hentet fra http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/flyktninger-i-norge

Østby, L. (2016). Bedre integrert enn mor og far. Hentet fra https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/bedre-integrert-enn-mor-og-far